

Demokratik Eğitim Kurultayı

Eğitim Sen

ÇOCUK ve EĞİTİM

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR İÇİN EĞİTİM

MODEL ÖNERİLERİ

KOMİSYONU RAPORU

Merkez Komisyonu

Başkan Prof. Dr. Işıl Bulut, Hacettepe Üniversitesi

Nuran Senar, TESK

Nilay Şensoy, TESK

DEK Delegeleri

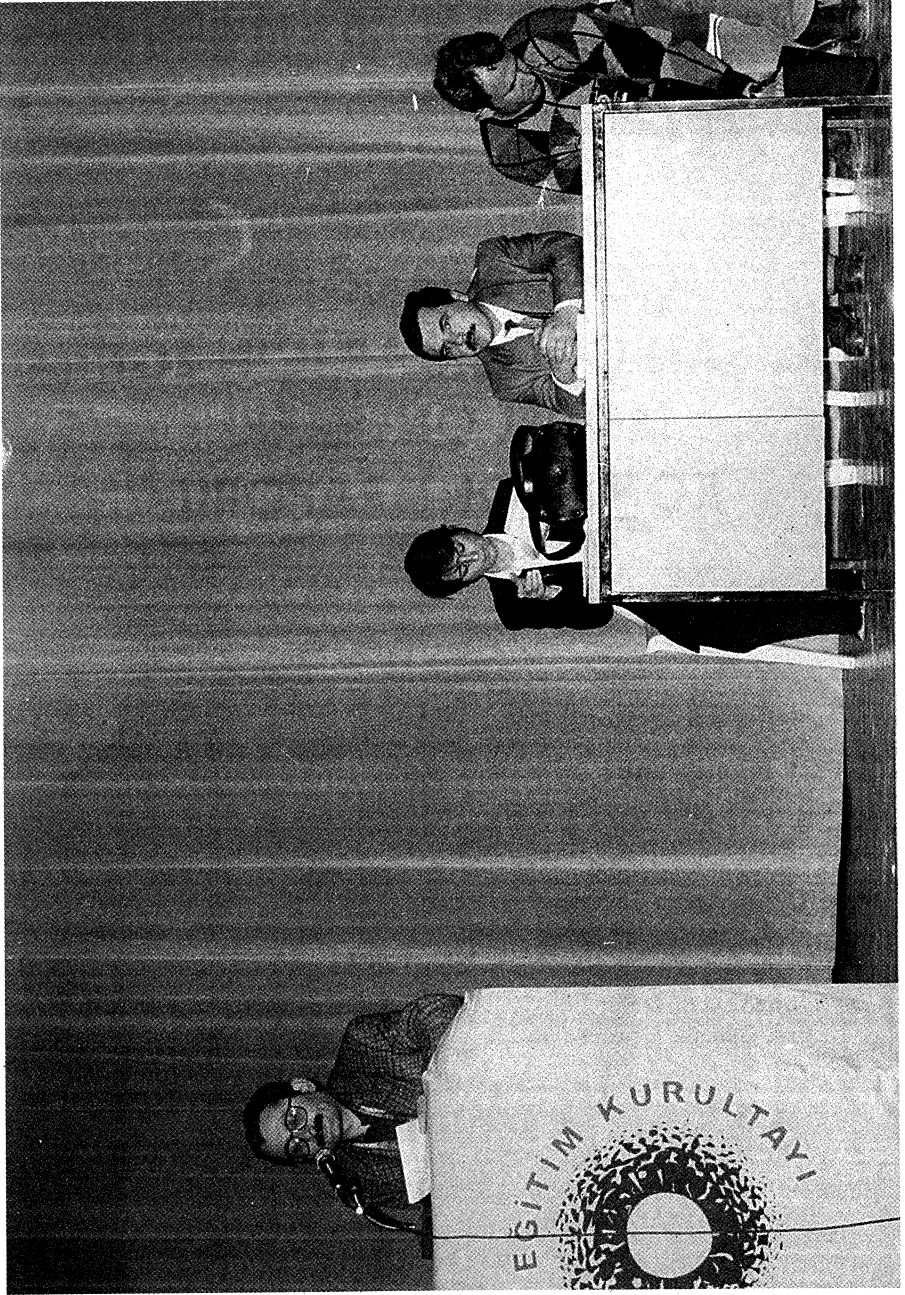
Ahmet Takmak, Uşak

Kadir Öztürk, Ankara

Ayhan Direk, Bolu

Faik Gündüz, Uşak

Ankara 1998

SUNU

Çocuk, bir toplumun, bir halkın geleceğidir. Toplumun en masum kesimi olmalarına rağmen en büyük bedelleri de onlar öderler.

Çocuk ve eğitim başlığı altında hazırlanan raporlarda üç başlık üzerinde yoğunlaştık. Bunlar çalışan çocuklar komisyonu, savaş ve göçün çocuklar üzerindeki etkisini inceleme komisyonu, cinsel eğitim komisyonlarıdır:

Bu rapor bazı sınırlılıklar dahilinde hazırlanmıştır.

Çalışma zamanımızın kısalığı, araştırmalarda bazı kurumların bilgi vermekten kaçınmaları zorlukları yaratmıştır.

Bu raporlarımızın geleceğimiz olan çocuklarımıza yaşamaya değer bir dünya yaratma yolundaki çabalara katkıda bulunması, çocuklarımızın yaşlarının ve düşlerinin dondurulmaması umuduyla...

ÇOCUK VE EĞİTİM

ÇOCUK

Yasalarımızda “çocuk” kavramı ortak bir tanıma kavuşmamıştır. Ülkemizin de onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşın altındakileri “çocuk” kabul eder. Bizim de onayladığımız 59. sayılı ILO Sözleşmesi ise 15 yaşından küçük çocukların işyerlerinde çalıştırılmayacağını hükme bağlar. Oysa, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ilköğretim mezunlarının yani 11 yaşındaki çocukların “aday çırak” yine bu kanun ile İş Kanunu, 13 yaşındaki çocukların çırak olabileceğini, ceza kanunlarımız 11 yaşını dolduranları “suça ehil” olduğunu, DGM Kanunu ise bu çocukların “devleti yıkabileceğini” kabul etmektedir.

Medeni Kanunumuz yargıç kararı ile 14 yaşındaki kız, 15 yaşındaki erkek çocukların evlenebileceğini, Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu ise 18 yaşın altındakilerin “küçük” olduğunu hükme bağlamıştır. Bu durumda yapılacak ilk iş, evrensel ölçütlere ve kabule ortak bir “çocuk” tanımı yapmaktır. Bu da en azından Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin kabul ettiği “18 yaşın altındakiler çocuktur.” hükmünün kabulünü gerektirir. Bu nedenle TBMM’ce onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanması hükümlerinin yerine getirilmesi gerekir.

Çocuk konusundaki son araştırmalar doğumdan önceki dönemin bile çocuğun ruhsal gelişmesinde rol oynadığını ortaya koymuştur. Çocukta görülen birçok davranışların doğumdan önce yerleştiği artık bir gerçek olarak biliniyor, Öğrenmenin doğumdan önce başladığını kanıtlayan deliller vardır. Ancak bu dönemde öğrenilen şeylerin niteliği, azlığı, çokluğu daha kesin olarak bilinmiyor. Gebelik sırasında annenin ruhsal durumunu dölütün (ceninin) ruhsal yaşamını etkilediği anlaşılmaktadır. Doğumla birlikte çocuk yaşamının ilk evresi (dölüt hali) biter; bebeklik evresi başlar.

Çocukların normal olarak geçirdikleri dört dönem vardır:

1. Bebeklik

Doğumdan 2 yaşına kadar süren dönemdir. Yeni doğmuş bebeklerin duyu organları ilk bakışta tam gelişmiş gibi görünse de bilimsel araştırmalar bunun tersini göstermektedir. Bu dönemde bebek renk körüdür, sesleri pek duyamaz; tutma, dokunma duyuları hayli gelişmiş, sıcakla soğuğu seçebilir, kaslarını istediği gibi kullanamaz ve 21 saat uyur durumdadır.

2. İlk Çocukluk

2 yaşından 6 yaşına kadar sürer. Çocuk artık bütün vücudunu istediği gibi hareket ettirmeyi, konuşmayı öğrenmiş; çevresini tanıma, öğrenme çağına ulaşmıştır. Bu çağda çocuk bir yandan vücutça gelişmeye devam eder, bir yandan da zihinsel yetenekleri güçlenir. Yeni yeni şeyler öğrenme isteği ile yanar.

Bu çağın en önemli özelliği taklittir. 2-3 yaşında çocukta huysuzluk başlar. Söylenenin tersini yapar. 3 yaşın sonunda daha anlayışlı olmaya başlar. Karanlık, ölüm gibi şeylerden korkma da yine bu döneme rastlar.

3. İkinci Çocukluk

Bu dönem aşağı yukarı ilkökul çağına rastlar. Çocuk, yine anasını, babasını eskisi kadar sevdiği halde, artık bu sevgisini açıktan açığa göstermekte kaçınır; onların kendisini açıkça sevip okşamalarından da hoşlanmaz olur. Artık daha çok bağımsızlığı olsun ister.

Okulun çocuk eğitiminde, hiç kuşkusuz yeri büyüktür. Ancak okulun en büyük yararı çocuğu toplum yaşamına alıştırmasıdır.

4. Ergenlik

Çocuğun gelişmesi, ergenlikten önceki yıllarda yavaşlamaya yüz tutar. Bu bir bakıma ona ergenlik çağının hızlı gelişmesine hazırlamak için gibi görünür.

Bu çağ 11-12 yaşından 22-23 yaşına kadar sürer. Bu dönemin en önemli yanı, çocuğun cinsel bakımdan gelişmesidir. Özellikle ergenlikten sonra, çocuğun yaşamı büyük bir değişiklik gösterir. Kızlar 12-14 yaşlarında ergenlik çağına girerler. Erkek çocuklarda bu dönem 1,5-3 yıl daha geç başlar. Vücutça gelişme de bu dönemde en yüksek noktaya varır.

Bu dönemde, çocukların en büyük isteği, çevrelerinin onları artık birer büyük insan gibi görmeleridir. Yakınlarının kendilerine büyük bir insanmış gibi davranmalarını beklerler. Anne baba ise, onlara hâlâ çocuk gözüyle bakar. Bu çocuğun ruhunda bir takım tepkiler doğurabilir.

EĞİTİM

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde;

“Her insanın eğitim görme hakkı vardır. Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evresinde böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yüksek öğretim herkese yeteneklerinin ve başarılarının elverdiği ölçüde tam bir eşitlikle açık olmalıdır. Eğitim, insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaçlamalıdır. Bütün uluslar, ırk ve dinler arasında anlayışı, hoşgörü ve dostluğu özendirmenin ve Birleşmiş Milletler'in “barış”ın korunması yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir. Anne ve babalar, çocuklarına verilecek eğitimin türünü seçmek hakkına sahiptirler.” denilmektedir.

Türkçe “eğmek” mastarından gelen eğitim; biçim verme, eğip bükme ya da davranış değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram uluslararası sözleşmelerden olan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de (Madde:28-29) yer alan “insan kişiliğinin tam gelişmesine yardım” şeklinde genel ifadesini bulmuştur.

Temel bir sosyal kurum olduğu kadar aynı zamanda öğretim kurumlarında uygulanan bir teknik öğretim faaliyetlerinin tümüdür. Tahsil, terbiye, yetiştirme ve yetiştirme gibi anlamlar taşır. Eğitim denince akla gelen ilk şey insandır.

Eğitimi geniş anlamda Emile Durkheim tarif etmiştir. Ona göre eğitim, fizik ve sosyal tabiatın insan üzerinde bıraktığı etkileridir. Ama eğitimden asıl anlaşılması gereken eğitim öğretim kurumlarında yani okullarda sürdürülen faaliyetlerin tümüdür. Çocuğun kalıtım yoluyla getirdiği özelliklerinin keşfedilip azami ölçüde geliştirilmesi yeni yetişmekte olan kuşağa toplumsal ve kültürel değerlerin aşılınıp öğretilmesi, ferdin, toplumun değişim şartlarına ayak uydurabilmesi için gerekli bilge, görgü, beceri ve alışkanlıklarla donatılması, kişilerin demokrasiye bağlı olarak yetiştirilmesi ve nihayet iş ve üretim alanında kişilerin gerekli bilgilerle donatılıp üretici birer eleman haline getirilmesidir. Bunların yanında daha değişik şekildeki yaklaşımlar da vardır.

Bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreçtir.

Kant'a göre eğitim, insanların mükemmelleştirilmesidir. Yine J.J. Mill'e göre kişinin kendisi ve başkaları için bir mutluluk aracı. Yine H. Spencer'e göre de iyi yaşama imkanları sağlayan etkinliklerin tümüdür.

Eğitim bazen de bireyin davranışlarının bir ölçüsü olarak düşünülmüştür. Nitekim bir eğitimcimizin bu anlayışa dayanan tanımı şöyledir: "Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir."

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR İÇİN GEÇİCİ EĞİTİM ÖNERİSİ

Çocuk emeği kullanımı az gelişmişlik ve yoksulluk sorunudur. Gerçekten az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çalışan çocuk sayısı giderek artmakta ve çok sayıda çocuk erken yaşta, temel eğitimlerini bile tamamlamadan, sağlıksız koşullarda ve tümüyle korunmasız olarak çalışma yaşamına katılmaktadır. Sorun büyürken, sorunun çözümüne yönelik gerçekçi ve sorumlu politikalar üretilememekte ve milyonlarca çocuk üretim alanında kaderleriyle başbaşa bırakılmaktadır. Oysa, böylesi politikaların üretilmesi ve uygulanmasıyla, yakın erimde çocuk çalıştırılması önlenemese bile, çalışan çocukların korunması ve bu çocuklara eğitimlerini sürdürebilecekleri ortamların sağlanması olanaklıdır.¹

¹ Raporda ilk bölümünde Devlet İstatistik Enstitüsü 1994 Yılı Çocuk İşgücü Anketi verileri, diğer bölümlerinde ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu'na bağlı 38 iş müfettişinin çocuk işgücü kullanımının yoğun olduğu 9 işkolunda yer alan 738 işyerinde durum saptaması yaparak ve 1717 çocuk, 712 işveren ve 578 usta ile yüz yüze görüşerek gerçekleştirdiği ve sonuçları "Çalışan Çocukların Korunması İçin Politika ve Eylem Program Yöntem Önerisi" başlıklı raporda yayınlanan araştırma verileri kullanılmıştır.

A.ÇALIŞAN ÇOCUK TANIMI VE SAYISAL VERİLER

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası ve 5, 7, 10, 13, 15, 16, 33, 58, 59, 60, 77, 78, 112, 115, 123, 127, 136, 138 sayılı sözleşmeleri gibi uluslararası belgelerde çocuk çalıştırılması olgusu tanımlanmıştır. Çocuk çalıştırılmasının önlenmesini ve çalışan çocuğun korunmasını amaçlayan bu belgeler çocuk ve çalışan çocuk tanımını yapmakta, çocuğun temel hakları tanımlanmakta ve ülkelere çalışılan iş türü, işte karşılaşılması olası risk ve çalışma süresi temelinde en az çalışma yaşını belirlemeleri ve bu yaş sınırlamasını uygulamaları önerilmektedir.

Birleşmiş Milletler'in 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşından küçük olanları çocuk olarak tanımlamıştır. Sözleşme'nin 32. maddesi ise çocuğun "ekonomik sömürüye karşı korunmasını, riskli ya da eğitimini engelleyecek, sağlığına veya bedensel, akılsal, ruhsal, ahlaksal, toplumsal gelişimine zarar verecek işlerde çalıştırılmamasını" bir temel hak olarak öngörmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1973 Tarihli 138 sayılı Sözleşmesi'nde ise, "meslek statüsü ne olursa olsun (ücretli, bağımsız çalışan, ücretsiz aile işçisi) ekonomik amaçlı mal ve hizmet üretimine katılan 15 yaşından küçük kişiler" çalışan çocuk olarak tanımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da en az çalışma yaşının belirlenmesi ve çalışan çocuğun korunması için düzenleme yapma görevini devlete yüklemiştir. İş Kanunu, Ümumi Hıfzısıhha Kanunu, Borçlar Kanunu, Deniz İş Kanunu, Basın İş Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Çıracılık ve Mesleki Eğitim Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü, Gemi Adamlarının Yeterliliği ve Sayısı Hakkında Tüzük, Haftalık İş Günlerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Tüzüğü, Hazırlama Tamamlama Temizleme İşleri Tüzüğü, Asgari Ücret Yönetmeliği, Gemi Adamları Yönetmeliği, Gemi Adamlarının İkamet Yerleri Sağlık ve İşlerine Dair Yönetmelik, İşyeri Hekimlerinin Çalışma Yerleri ile Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik gibi yasal düzenlemelerle de Anayasa'da yüklenen görevin yerine getirilmesi için gerekli yasal altyapı oluşturulmuştur.

Bu düzenlemelerde en az çalışma yaşı iş türü, çalışma süresi ve karşılaşılması olası risk temelinde belirlenmiş ve çalışan çocukların korunması amacıyla alınması gereken bazı önlemler tanımlanmıştır. En az çalışma yaşı saptanırken, 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaklanmakla birlikte, bu yaş sınırlaması çocuğun eğitime ve gelişimine engel olmayacak işlerde 13 yaşa kadar indirilmiş; çocukluk dönemi ise iş türü, çalışma ve dinlenme süresi, etkilenilmesi olası risk temelinde 18 yaşa kadar uzatılmıştır. Uluslararası düzenlemelere egemen olan yaklaşım 15 yaşından küçük olan çalışan çocukların çocuk olarak tanımlanması, çocuk çalıştırılmasının aşamalı olarak önlenmesi, bu amaca ulaşılmaya kadar da çalışan çocukların korunmasının sağlanmasıdır. Bu yaklaşım Türkiye'de de yaygınlaşmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1994 yılı Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre, Türkiye'de nüfusun %19.9'u 6-14 yaş kümesindedir. Bu yaş kümesindeki çocukların

%32.4'ü çalışmaktadır. Bu yüzde yaşla birlikte artmaktadır. 6-9 yaş kümesindeki çocukların %18.5'i çalışırken, bu yüzde 10-11 yaş kümesinde %31.6'ya, 12-13 yaş kümesinde %48.8'e ve 14 yaş kümesinde %55.9'a yükselmektedir. Çalışan çocukların %24.2'si 6-9, %24.3'ü 10-11, %35.7'si 12-13 ve %15.9'u da 14 yaş kümelerindedir.

Çalışan çocukların %40.5'i erkek, %59.5'i kadındır. Bu yüzdeler yaş kümelerine göre önemli bir farklılık göstermemektedir.

Çalışan çocukların %71.8'i okula devam etmekte, %28.2'si ise devam etmemektedir. Okula devam etmeyenlerin yüzdesi beş yıllık zorunlu temel eğitimin sonlanmasıyla birlikte, 12-13 yaş kümesinde %44.8'e, 14 yaş kümesinde %51.3'e yükselmektedir. Bu veriler, üretime katılan çocuğun zorunlu eğitimin sonlanması ile hızla okuldan uzaklaştığını göstermektedir.

Aynı ankette çocukların temel çalışma alanları ekonomik işler ve ev işleri olarak sınıflandırılmıştır. Ekonomik işler tarım, sanayi, ticaret, hizmet alt başlıkları altında incelenmiştir. Buna göre, 6-14 yaş kümesindeki çocukların %8.5'i ekonomik işlerde, %23.9'u da ev işlerinde çalışmaktadır. Ekonomik işlerde çalışanların %77'si tarım, %10.7'si sanayi, %7.1'i hizmet, %5.2'si de ticaret sektörlerinde çalışmakta ve toplam işgücünün %5'ini oluşturmaktadır.

Küçük ölçekli sanayi ve hizmet üretiminde çalışan çocuklarda bu veriler, çalışan çocuklarla ilgili genel verilerden farklıdır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş müfettişlerince yoğun şekilde çocuk çalıştıran küçük ölçekli işyerlerinde yürütülen çalışma sırasında elde edilen verilerine göre, bu iki sektörde çalışan çocukların %2.3'ü 6-9, %7'si 10-11, %58.2'si 12-13, %32.5'i de 14 yaş kümelerindedir. Başka bir anlatımla, bu iki sektörde çalışan çocukların %90.7'si 12-14 yaş kümesindedir. Bu yüzde çalışan çocukların yaşlara göre genel dağılımındaki aynı küme yüzdesinden (%51.6) yüksektir. Bu sektörlerde çalışan çocukların %76.1'i erkek, %23.9'u kadındır. Bu yüzdeler de çalışan çocukların cinsiyetlere göre genel dağılımında sırasıyla %40.5 ve %59.5 olan değerlerden farklıdır.

Bu sektörlerde çalışan çocukların %10.5'i okula devam etmekte, %89.5'i ise devam etmemektedir. Bu yüzdeler de çalışan çocukların okul durumuna göre dağılımında sırasıyla %71.8 ve %28.2 olan değerlerden farklıdır.

Ekonomik işlerde çalışan çocukların %2.7'sinin bir, %11.2'sinin iki, %20.1'inin üç, %18.1'inin dört, %47.9'unun da beş ve daha fazla sayıda kardeşi vardır. Bu veriler ekonomik işlerde çalışan çocukların çok çocuklu ailelerin çocukları olduklarını göstermektedir.

Bu çocukların aileleri eğitimsizdir. Hane halkı reislerinin %19.2'si okuryazar değildir, %12'si ilkokulu terk etmiştir, %65'i ilkokul mezunudur, %3.6'sı ortaöğrenimini tamamlamıştır ve yalnızca %0.2'si yüksek okul mezunudur.

Ailelerin %52.4'ünde beş ve daha fazla sayıda kişi, %18.7'sinde dört kişi, %16.8'inde üç kişi, %10.8'inde iki kişi, ve yalnızca %1.3'ünde bir kişi çalışmaktadır. Başka bir anlatımla, bu aileler işgücüne katılabilecek ve iş bulabilen bireylerinin tümünü üretime katmaktadır. Bu çabalarına karşın, bu aileler yoksulluktan kurtulamamıştır. 1994

yılı ekim ayı verilerine göre, aylık ortalama gelir bu ailelerin %7.6'sında 3 milyon TL'den azdır, %68'inde 3 milyon TL ile 8 milyon 999 bin TL arasında, %17.3'ünde 9 milyon TL ile 14 milyon 999 bin TL arasında ve yalnızca %7.1'inde 15 milyon TL'nin üzerindedir. 1994 yılı eylül ayında büyükler için belirlenmiş asgari ücret, brüt 4.173.000 TL'dir.

Sonuç olarak, küçük ölçekli sanayi ve hizmet üretiminde çalışan çocuklar çoğunlukla çok çocuklu, eğitimsiz, iş bulabilen tüm bireylerini çalıştırmasına karşın yoksulluktan kurtulamayan ailelerin, temel eğitimini sürdürürken yoksulluk nedeniyle çalışmaya başlayan, bu eğitimini tamamladıktan sonra da yoksulluk nedeniyle eğitimini sürdüremeyerek tam gün işgücüne katılan erkek çocuklarıdır.

B. ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER VE BASKILAR

1. YAŞ

6-14 yaş kümesinde yer aldığı bir dönemde çalışmaya başlaması ya da çalışıyor olması çocuk için önemli risk etmenidir. Çocukların risklerden yaşla ters orantılı olarak daha kolay, hızlı ve ağır etkilendikleri bilindiği halde, çalıştırılmaları yasak sayıldığı için yasal ve kurumsal korumadan da yararlanamazlar.

2. YAŞAMA KOŞULLARI

Çalışan çocukların %46.5'i sanayi bölgelerine yakın, altyapısı olmayan, sağlıklı geçekondularda; %25'i geçekonduya göre daha sağlıklı, bağımsız evlerde; %28.5'i de apartman dairelerinde oturmakta, aynı odayı birden fazla kişiyle paylaşmaktadırlar. Yoksulluk nedeniyle sağlıklı beslenemezler. İşe genellikle yürüyerek gidip geldikleri için doğa ve iklim koşullarına karşı korunmasızdırlar. İşte çok yorulmalarına karşın uzun çalışma süreleri nedeniyle dinlenecek zaman ve ortam bulamazlar. Toplumsal etkinliklere ayıracak zamanları da yoktur, olsa bile bu olanaktan yoksundurlar.

3. ÇALIŞMA ORTAMINDAN KAYNAKLANAN RİSKLER

Çalışma ortamı insanın üretim etkinliğini gerçekleştirdiği ortamdır. Çocuk üretime katılma düzeyine ve yürüttüğü işe bağlı olarak bu ortamda oluşan, birikim özelliği olan ve etkileşerek birbirlerinin etkilerini ağırlaştırabilen risklerin birinden ya da birden çoğundan etkilenir. Bu riskler kaynaklarına göre dokuz alt başlıkta incelenmiştir.

3.1. Bina Olanakları ve Çalışma Yeri

Türkiye'de küçük ölçekli üretimin gerçekleştirildiği binalar genellikle üretim amacına uygun altyapıdan yoksundur. Bu nedenle, bu binalarda sağlıklı çalışma alanı yaratılması olanaksızdır. Bu olumsuzluk işyeri düzenine ve temizliğine özen gösterilerek bir ölçüde sınırlandırılabilir. Ancak araştırma kapsamındaki işyerlerinde, çocukların %39.8'i düzensiz ve kirli bir ortamda çalışmaktadır.

3.2. İşyeri Çalışma Ortamı

Çocukların %38.8'i havalandırmanın yetersiz olduğu işyerlerinde, %34.4'ü gürültü ve titreşimden, %29.7'si tozlardan, gazlardan ve kötü kokulardan, %15.8'i soğuktan ve rüzgardan, %9.9'u uygun olmayan aydınlatmadan ve %6.4'ü de aşırı sıcaktan ve nemden etkilenerek, çalışmaktadır.

3.3 Makineler, Araçlar ve El Aletleri

Küçük ölçekli üretimde genellikle eski ve koruyucusuz makineler ve el aletleri kullanılmaktadır. Koruyucusu olanların koruyucuları da eğitim verilmediği veya etkili olmadıkları ve çalışmayı güçleştirdikleri için kullanılmamaktadır. Çocuklardan %16.6'sı koruyucusuz makinelerle, %10.7'si tehlikeli kaldırma ve taşıma araçlarıyla, %7.5'i tehlikeli el aletleriyle çalışmaktadır. Yüzdelerin düşük olması, çocuklara işe başladıkları ilk yıllarda asıl işin yaptırılmamasına bağlıdır.

3.4. Üretimde Kullanılan Maddeler ve Atıklar

Ekonomik ve teknik nedenlerle, küçük ölçekli işyerlerinde kullanılan zararlı ve tehlikeli maddeler zararsız ve tehlikesiz olanlarla değiştirilememektedir. Bu maddelerin atıkları da genellikle zararlı ve tehlikelidir. Asıl işi yapmıyor olsalar bile, işyeri ortamında buldukları ve asıl işle ilgili yardımcı işleri ya da temizlik ve getir-götür işlerini yaptıkları için, çalışan çocukların %18.5'i üretimde kullanılan zararlı hammaddelerle, %17.4'ü boya, vernik ve çözücülerle, %13'ü parlayıcı ve patlayıcı maddelerle, %1.1'i de asit ve alkalilerle etkileşmektedir. Ayrıca bu maddelerin zararları, korunma yolları, tehlike durumunda yapılacak işlemler konusunda eğitim verilmemektedir.

3.5. Tesisat ve İşlemler

Küçük ölçekli işletme binaları üretim amacına uygun yapılmadığı için tesisat gereksinime göre, ama güvenlik gözönünde tutulmadan yeniden düzenlenmekte ve bakımı yapılmamaktadır. İşlemler ise, geleneksel teknik ve yöntemlerle ve gerekli sağlık ve güvenlik önlemleri alınmadan gerçekleştirilmektedir. Bu koşullarda, çocukların %57.7'si elektrik tesisatından kaynaklanan riskler, %43.8'i yangın riski, %42.2'si patlama riski, %16.4'ü kaynak, döküm, parlatma ve benzeri tehlikeli işlemlerden ve %9.1'i de depolamadan kaynaklanan riskler karşısında korunmasızdırlar.

3.6. Bedensel ve Akılsal Yüklenme

Küçük ölçekli üretimde çocuk işgücü basit, tekdüze, tekrarlayıcı, emek yoğun, nitelsiz işlerin uygun işgücüdür. Gerekli olduğu yerde ve zamanda, uygun görülen her işte kullanılabilir. Bu tür çalışma çocuğun bedensel, akılsal ve ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bu tür üretimde, çalışan çocukların %53'ünün sürekli ayakta çalıştığı; %50'sinin basit, tekdüze ve tekrarlayıcı işler yaptığı; %28'inin ağır ve yorucu işler üstlendiği; %23'ünün sık sık eğilmek ve çömelmek zorunda kaldığı, %20'sinin uygunsuz oturma yerinde ve tezgahlarda sürekli oturarak, %18'inin işyerinde sürekli yer değiştirerek çalıştığı, %13'ünün ağır yük taşıdığı, %7'sinin de yorucu bir iş hızıyla çalıştığı saptanmıştır.

Çalışan çocukların %24.6'sı çalışırken yorulduklarını, %32.8'i bazen yorulduklarını, %42.6'sı da yorulmadıklarını belirtmişlerdir. En yorucu işlerin yapıldığı soğuk ve sıcak metal işleri ve ağaç işkollarında yorulmadıklarını belirtenlerin yüzdesi en yüksektir. Yorulmayı çalışmanın ve meslek öğrenmenin doğal gereği gibi gören bu çocukların %16.5'i ağır yük kaldırmayı, %13.5'i soğukta çalışmayı, %13.1'i sürekli ayakta çalışmayı, %12.5'i makine kullanmayı, %9.6'sı getir götür işini, %6.2'si ustanın kötü davranmasını işin güç yanları olarak tanımlarken, %26.2'si ise işin güçlüğünün olmadığını belirtmektedir.

3.7. Kişisel Korunma Araçları

Ekonomik ve teknik nedenlerle riskin önlenemediği küçük ölçekli işyerlerinde, riskten korunmak için alınan risk kaynağına yönelik önlemler de son derece sınırlıdır. Kişisel korunma araçları ise kişiye yönelik, ek ve geçici önlem olarak kullanılmalıdır.

Oysa, çocukların %42'si gerekli olduğu halde iş elbisesi, %11'i eldiven, %6'sı iş ayakkabısı, %5'i gözlük, %5'i maske kullanmamakta ya da doğru şekilde kullanmamaktadır. Ayrıca çocukların antropometrik özelliklerine uygun olarak üretilmedikleri için bu araçları amaca uygun olarak ve etkili bir biçimde kullanılmaları da olanaksızdır.

3.8. Hijyen

Çocukların %43'ü işyerinde soyunma yeri ve elbise dolabı bulunmadığı için giysilerini açıkta bırakmakta, %34'ü işyerinden bağımsız bir yer bulunmadığı için yemeklerini işyerinin ortalık bir yerinde yemekte, %26'sı işyerinde duşu ve yıkanma yeri bulunmadığı için eve kirli dönmekte, %12'si içme ve kullanma suyundan, %7'si de tuvaletten bile yararlanamamaktadır.

3.9. Sağlık ve Eğitim Hizmetleri

İşyeri Hekimlerinin Çalışma Şartları ile Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik'te elliden az işçi çalıştıran işyerlerine işyeri sağlık birimi kurma ve işyeri hekimi çalıştırma zorunluluğu getirilmemiştir.

Bu düzenleme öncelikli risk kümesi olan ve en sağlıksız koşullarda çalışan çocukların sağlık hizmetinden yararlanmalarını engellemektedir. Ancak bu hizmet verilse bile, çalıştırılmaları yasak olduğu için, çocukların bu hizmetten de yararlanmaları olanaksızdır.

Çıraklık eğitimini sürdürenlerin yararlandığı sınırlı mesleki eğitim dışında, bu çocuklar mesleki eğitim ve sağlık ve güvenlik eğitimi de almamaktadır.

4. ÇALIŞMA KOŞULLARINDAN KAYNAKLANAN RİSKLER

Bu başlık altında incelenen risk etmenleri ücret ve çalışma süresidir. Her iki etmen de, çalışma ortamından kaynaklanan ve etkileri yaşla ters oranlı olarak artan risklerden korunmayı güçleştirirler ya da kolaylaştırırlar.

4.1. Çalışma Süresi

1475 sayılı İş Kanunu'na göre, çocukların günde 7.5 saatten, haftada da 45 saatten uzun süre çalıştırılmaları yasaktır ve bu süre eğitimini sürdüren çocuklarda eğitimi aksatmayacak bir biçimde düzenlenmelidir. Fazla çalışma tüzüğü'ne göre de 18 yaşından küçüklere fazla çalışma yaptırılamaz. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların %85.6'sı günde 7.5 saatten, %86.2'si de haftada 45 saatten çok çalıştırılmaktadır. Küçük ölçekli işyerlerinde çalışma gündeğumundan günbatımına kadar sürdüğü için, bu süreler yaz aylarında daha da uzamaktadır. Bu koşullarda, eğitim de kaçınılmaz olarak göz ardı edilmektedir.

İş Kanunu'nun 64. Maddesi'ne göre 7.5 saat ve daha uzun süre çalışılan işyerlerinde ara dinlenme süresi günde en az bir saat olmalıdır. Araştırmada, çocukların %72.8'inin özellikle iş olduğunda yemek yer yemez işe başladığı ve bu süreyi kullanmadığı saptanmıştır. Aynı kanunun 41. maddesine göre, işçilere haftada en az bir gün, 49. ve 52. maddelerine göre de 18 yaşından küçüklere en az 18 işgünü ücretli izin verilmelidir. Araştırma sonuçları çocukların %38'inin yetişkin işçilere tanınan haftalık, %56'sının da, 18 yaşından küçüklere tanınan yıllık ücretli izin hakkını kullanmadığını; %27'sinin de, 15 günden az ücretli izin kullandığını göstermektedir. İş Kanunu'nun 42. maddesine göre de, işçilerin bayram günlerinde ücretli izinli sayılmaları gerekir.

İşverenler bayram günlerinde çalışmadıkları için, çocukların tümü dini bayram günlerinde, %71.2'si de resmi bayram günlerinde bu haktan yararlanmaktadır. Ancak, bu haklarını kullananlar yıllık ücretli izin haklarını da kullanmış sayılmaktadır.

4.2. Ücret

Araştırma sonuçlarına göre, çalışan çocukların tümü yetişkin işçiler için belirlenen en az ücretten, %57.4'ü de 16 yaşından küçükler için belirlenmiş en az ücretten az ücret almaktadır. Asgari Ücret Yönetmeliği'nde 16 yaşından küçükler için yetişkinlerden daha düşük bir en az ücret belirlenmesi, Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'nda da, bu yaş kümesinde olan öğrenci, aday çırak ve çıraklara bu yaş kümesi için belirlenmiş en az ücretin %30'undan daha az ücret verilemeyeceği öngörülmüştür. Bu veriler, küçük ölçekli üretimde çocukların ucuz işgücü olarak kullanıldığını ve bu olgunun getirilen düzenlemelerle yasallaştırıldığını desteklemektedir.

Çocukların %81.5'i süreye (%50.5'i haftalık, %29'u aylık, %2'si gündelik) %18.5'i verimliliğe göre ücret almaktadır. Verimliliğe göre çalışma çocuğu daha hızlı çalışmaya zorlayarak sağlık ve güvenlik riskini arttırmaktadır.

Bu çocukların %66.7'si ücretinin tümünü ailesine vermekte; %33.3'ü ise ücretiyle kendi gereksinimlerini karşıladıktan sonra, kalanını biriktirmektedir. Bu durumda, ücret doğrudan ya da dolaylı olarak aile gelirine katılmaktadır.

5. ÇALIŞMA İLİŞKİLERİ

Ailesinin yoksullukla savaşımını desteklemek amacıyla üretime katılan çocukların %45.6'sı ailesinin, %24.1'i akrabaların, komşuların ve arkadaşların, %25.6'sı kendisinin, %2.4'ü okulun bulunduğu, %2.4'ü de işverenin önerdiği işte çalışmaya

başlamaktadır. Bu çocuklardan %39.2'si işe başladığı işyerinde çalışmayı sürdürürken, %43.7'si aynı işkolunda işyeri değiştirmekte, %17.1'i de farklı işkoluna geçmektedir. İşyeri değişikliğinde daha nitelikli iş ve daha yüksek ücret arayışı belirleyicidir. Bu verilere göre, çocuğun çalışacağı işi ve işyerini yakın çevresi seçmekte ve her iki seçimde de kurumsal bir katkı alınmamaktadır.

Türkiye'de çocuklar Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'na ve bu kanun kapsamında olmayan işkollarında ve illerde de Borçlar Kanunu'na göre "çırak", İş Kanunu'na göre de "çocuk işçi" statülerinde çalıştırılabilirler. "Çırak" statüsünde çalıştırılanlar öğrenci sayılırlar, işyerinde eğitilmeleri ve ancak eğitim amacıyla üretime katılmaları beklenir. Bu konumda olmayanların ise, öncelikle "çocuk işçi" sayılmaları ve İş Kanunu'ndan yararlanmaları gerekir. Araştırma kapsamındaki çocukların %81.8'i Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu kapsamındadır; ama ancak %27.2'si gerçekten "çırak" statüsünde çalışmaktadır. Çırak olmaları nedeniyle, öncelikle öğrenci sayılmaları gerektiği halde bu çocukların yalnızca %24.7'si çıraklık okuluna gönderilmektedir. İşyerinde ise, bu çocukların %32'si asıl işi, %46.9'u asıl iş ile ilgili yardımcı işleri, %21.1'i de temizlik ve getir götür işlerini yapmaktadır. Bu veriler de çocuğun eğitim amacıyla değil, ucuz işgücü olarak çalıştırıldığı görüşünü desteklemektedir.

Çalışan çocukların %46.2'si sigortalıdır. Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'ndan yararlanan ve hastalık, iş kazası ve meslek hastalığı primleri devlet tarafından ödenen çocuklar bu yüzdenin %27.2'lik bölümünü, görece büyük işyerlerinde çalışan, daha büyük yaşlarda olan, primleri işverence yatırılan, ustalaşmış çocuklar da geri kalan %19'luk bölümünü oluşturur. Çocukların %53.8'i ise sigortasızdır. Bu yüzde yetişkinlerde yalnızca %5.7'dir.

İşverenlerin %21.4'ü 30 yaşından küçük, %62.8'i 30-45 yaşında, %15.8'i 45 yaşından büyüktür. Bu işverenlerin %63'ü ilkokul, %15'i ortaokul, %8.5'i lise, %0.5'i sanat okulu, %13'ü ise üniversite mezunudur. Yüksek okul mezunları orta ölçekli işyerlerinin işverenleridir. Bu veriler işverenlerin eğitim düzeyinin geri olduğunu, eğitilmiş olanların da mesleki eğitim almadıklarını göstermektedir. İşverenlerin %27.8'i 5 yıldan az süreden beri, %52.8'i 5-15 yıldır, %16.7'si 16-25 yıldır, %2.7'si de 25 yıldan uzun bir süreden beri aynı işte çalışmaktadır. Çoğu işveren mesleğe çırak olarak girmiş, yeterli bilgi, beceri ve deneyim kazanıp, ustalaştıktan sonra, yeterli sermaye bulduğunda kendi işyerini açmıştır.

Eski üretim tekniklerinin kullanıldığı küçük ölçekli üretimde, işverenlerin %69.5'i çıraklık okulundaki eğitimin yararlı olduğunu söylemekle birlikte, çocuğun eğitiminde işyerindeki uygulamanın belirleyici olduğunu düşünmekte ve çocuğun işi kendisi gibi yapmasını beklemektedir.

Küçük ölçekli işyerlerinde, geleneksel yönetim ilişkileri egemendir. Çocukların %35.6'sı ustadan ya da kalfadan, %16.6'sı da, ustalık da yapan işverenden korkmaktadır. Çocukların %53.6'sı bu üçlünün kızmasından, %22.8'i bağırmasından, %6.1'i dövmesinden, %3.3'ü küfür, cinsel taciz ve tecavüz etmesinden korkmaktadır. Bu üçlü dayakla, küfürün yaygın olmadığını, ama yapılanların da meslek öğretmenin

gereği olduğunu savunmaktadır. Çocuklar da korkularının saygıdan kaynaklandığını, yapılanların aslında mesleğin gereği olduğunu söylemektedir.

Açıklamalar ne olursa olsun, bu üçlü işyerinde hem yetişkin işgücünü, hem de yönetimi oluşturur. Çocuk işini tanımlayan, onu eğiten, çalışmasını denetleyip değerlendiren bu üçlüye yönetsel anlamda tümüyle bağımlıdır ve bu üçlü karşısında tümüyle savunmasızdır. Başka bir anlatımla bu üçlü çıraklık döneminde yaşadıklarını çalışan çocuğa yeniden yaşatmaktadır. Bu tutum hem yitirilmiş çocukluk dönemi duygusu yaşanmaması, hem de süregelen çalışma ilişkilerinin yeniden üretilmesi için zorunludur.

Çalışan çocukların %93.2'si yaptıkları işleri sevmektedir. Aslında bu çocukların %46'sı okumak istemekte, ancak bu istem asla gerçekleşmeyecek bir özlem olmaktan öteye geçememektedir. Gerçekten, okumak çocukların yalnızca %3.2'sinin gelecekle ilgili beklentisidir, geri kalan %55.7'si aynı işi sürdürmek, %25.2'si aynı işi, ama yeterli bilgi, beceri ve deneyim kazandığında kendi işyerinde sürdürmek, %3.3'ü de kendi işyerinde sürdürmek istemektedir. Bu veriler çocuğun da işini sevmek dışında çıkış yolu kalmadığını çocuk yaşında anladığını göstermektedir. Bu çocukların %55.4'ünün işteki önceliği meslek öğrenmek, %24.4'ünün de para kazanmaktır. Her iki öncelik de çocuğun gelecekle ilgili tasarılarını desteklemektedir. Kız çocukların oluşturduğu %8.3'lük bölüm ise, gelecekte evlenerek işten ayrılmak istemektedir. Onlara göre evi erkek geçindirmelidir.

6. PSİKOSOSYAL RİSKLER

En az anılan bu riskler kadar önemli olan, ancak görünmedikleri için önemsiz ya da fark edilmeyen bir risk kümesi de çocuğun üretime katılımıyla unutulmuş psikososyal gereksinimleridir:

Çocuk üretim alanında tanınma gereksinimi, maddesel ve duygusal güvenlik gereksinimi (güvenli mekan, beslenme ve uyku gibi temel gereksinimlerinin karşılanması, sevgi gereksinimi), özerkleşme ve toplumsallaşma gereksinimi, ve öğrenme gereksinimi gibi, gelişiminin olmazsa olmaz koşullarının karşılanması sorunuyla başbaşa kalır.

Bu gereksinimleri yalnızca çocuk olarak algılanacağı bir toplumsal çevrede ve ancak çocukluk döneminde karşılanabilir. Bu çevre üretim alanı değildir; çünkü orada çocuk olduğu yalnızca yasal haklarından yararlandırılmadığı zaman anımsanır.

C. ÇALIŞMA VE ÇALIŞTIRILMA NEDENLERİ

1. YOKSULLUK

Farklı siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel nedenleri olmasına karşın, çocuk çalıştırılmasının asıl neden azgelişmişlik ve yoksulluktur; bu iki olgu arasındaki kısır döngüdür.

Geleneksel ailede çocuğun ev işlerine katılması aile yaşamının, ailedeki rol dağılımının öğrenilmesi ve yeniden üretilmesi için gerekli görülür. Bu katılım evde ve ev dışında yürütülecek ekonomik etkinliklerin de ön hazırlığıdır. Kırsal yörelerde ev işlerini öğrenen çocuk yaşıyla ve cinsiyetiyle uyumlu olarak tarım ve hayvancılıkla ilgili ekonomik işlere yönelecektir. Aile işletmesinde sağlanan gelir ailenin geçinmesine yetmiyorsa, ailesiyle birlikte büyük tarımsal işletmelerin mevsimlik işlerinde çalışmaya başlayacaktır.

Aile, bireylerinin tümü üretime katıldığı halde kırdan tutunamayınca, kente göç ederek kent yoksullarına katılacaktır. Aile kentte iş bulabildiği bireylerinin tümünü işgücüne katacaktır. Eğitimini sürdüren çocuk da okul giderlerini karşılamak ve aile gelirene katkıda bulunmak için önce okuldan kalan zamanlarında kısa süreli, geçici işlerde çalışmaya başlayacak; bir süre sonra da, okul ile iş arasında ezilerek bir seçim yapmaya zorlanacak ve kendisini güdülemeyen, gereksinimini karşılamayan ve üstelik de başarısız olduğu ve bu nedenle de aşağılandığı okulu bırakacaktır.

Çocuk için okumak asla gerçekleşmeyecek bir özlem, çalışmak geleceğe açılan zorunlu bir kapı, sokak ise kaçınılmaz özgürlük, dayanışma ve çalışma alanı, ama o ölçüde de suçun ve tehlikenin kol gezdiği bir çıkmaz sokaktır. Eğitimden beklentisi olmayan ailenin de baskısıyla, çocuk atölyeyi seçecektir. Bu seçim çevresel sistemlerin yetersizlikleriyle de desteklenecektir.

YOKSULLUĞUN ANA NEDENLERİ

1. Gelir dağılımındaki eşitsizlik
2. İşsizlik
3. Göç, çarpık kentleşme ve savaş
4. Plansız şehirleşme
5. Nüfus artışı (nüfus planlaması yapılamaması)

2. SİSTEM BOZUKLUKLARI

2.1. Eğitim Sistemi

Kırdan kente göç eden yoksul aile için eğitimin bedelini ödemek olanaksızdır. Eğitimin bedeli giderek artarken, kentte tutunmaya çalışan ailenin yoksulluğu da derinleşmektedir. Eğitimini sürdüren çocuklar eğitim giderlerini karşılamak için

çalışmaya başlarlar önce. Bu çaba genellikle zorunlu eğitimin sonuna kadar sürer. Çocuğun özlemi okumaktır aslında. Ama okulda başarısızdır. Okul giderlerini de karşılayamamaktadır. Okul geleceğe açılan bir kapı da değildir. Okuyarak meslek sahibi olması, iş bulması olanaksızdır. Gerçeklerle erken tanışır üretime katılan çocuk. Bir an önce meslek öğrenmelidir. Ailesi, yakın çevresi de öyle düşünmektedir.

Çalışmayı seçer. Böylece eğitim giderlerinden kurtulacak, para kazanacak, gereksinimlerini karşılayacak, hatta ailesine katkıda bulunacaktır. Aslında, aile için de eğitim bir özlemdir; ama ailenin “en akıllı” erkek çocuğunun hakkı olan bir özlem. Aile tüm eğitim yatırımını ona yönlendirecek, umutlar tükeninceye kadar da bu yatırım sürecektir. Çalışmaya yöneldiğinde, çocuk yeni bir fırsat yakalar: çıraklık okullu. Ama kapasitesi yetersizdir, işyerine uzaktır, orada aldığı kuramsal eğitim işyerindeki uygulama ile bağdaşmamaktadır. Ustası ve ailesi de böyle düşünmektedir. Sigorta primleri devlet tarafından ödendiği halde işyerinden de gönderilmez okula. Geleneksel eğitimle, usta çırak ilişkisiyle başbaşa kalır.

2.2. Hukuk Sistemi

Yasal düzenlemelerimiz sanay ve ticaretten sayılan işyerlerinde 13 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasını yasaklamış, 13 yaşından büyüklerin çalıştırılmasına da iş türüne, karşılaşılabilecek olası risklere ve çalışma süresine göre farklı sınırlamalar getirilmiştir. Özel olarak korunması gereken çalışan çocuklar çalışmaları yasak sayıldığı için, yetişkin işçilerin yararlandıkları yasal haklardan ve kurumsal hizmetlerden faydalanamazlar. Aksine, bu yasaklamalar ucuz işgücü olarak çalıştırılmalarına yasal dayanak oluşturur. Ayrıca, çocukların yoğun olarak çalıştırıldıkları informel sektör, tarım sektörü ve evsel üretim sektörü de tümüyle yasa kapsamı dışındadır. Çocukların hak arayabilmek ve çalışma koşullarını iyileştirebilmek için örgütlenmeleri yasaklanmıştır.

Çocuklar ağırlıklı olarak küçük ölçekli, kısmen de orta ölçekli işyerlerinde çalıştırılırlar. İşyeri ölçekleri küçüldükçe, sağlık ve güvenlik riskleri artmakta, risk önleme ve riskten korunma olanakları da azalmaktadır. Ama, Türkiye’de 50’den az işçi çalıştıran işyerlerinde sağlık ve güvenlik birimi kurma zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla risk kümesi oluşturdukları bir yaş döneminde çalışan çocuklar en sağlıksız çalışma koşullarında, sağlık hizmetlerinden de yoksun bırakılırlar.

2.3. İş Denetim Sistemi

İş denetim sistemi yasal düzenlemelerle çocuğu üretimden uzaklaştırarak işsiz ve aç bırakmak arasında sıkışmakta, yasayı uygulamakla çocuğu görmezden gelmek arasında ikilem yaşamakta ve genellikle ikinci yolu yeğlemekte ve sınırlı olanaklarını göz önünde bulundurduğu küçük ölçekli işyerlerine iyileştirici kimi öneriler yapmakla yetinmektedir. Bugünkü denetim anlayışıyla ve olanaklarıyla iş denetiminin başka bir seçeneği de yoktur.

3. KÜÇÜK ÖLÇEKLİ ÜRETİMİN DOĞASI

Küçük ölçekli üretimi seçme zorunluluğu çocuk işgücünü uygun altyapıdan yoksun binalarda, eski ve koruyucusuz makinelerle ve el aletleriyle, zararlı maddelerle, ilkel üretim teknikleri ve geleneksel üretim ilişkileriyle sürdürülen, pazara bağımlı, küçük ölçekli, emek yoğun üretimle bütünleştirecektir. Bu tür üretimin de pazarda tutunabilmek için uygun, ucuz ve uyumlu olan bu işgücünü kullanmaktan başka çıkış yolu yoktur.

Çocuk işgücü ile küçük ölçekli üretimi ya da ailenin ve geçimini sağlamak ve aile gelirin katkıda bulunmak zorunda olan çocuğun iş ve gelir istemiyle pazarın sağlıksız, niteliksiz, geçici, kural dışı, düşük ücretli iş sunumunu ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlayan da sunu ile istem arasındaki bu zorunlu uzlaşmadır, başka bir anlatımla da yoksulluk ile azgelişmişlik arasındaki kurumsallaşmış kısır döngüdür.

Sonuçta, çocuklar küçük işyerlerinde aşağıdaki nitelikleri için çalıştırılırlar:

- Niteliksiz işlerin, niteliksiz işgücü kaynağıdır.
- Çalışmaları geleneksel sayıldığı ya da sınırlanıp yasaklandığı için çok düşük ücretle, hatta ücretsiz çalıştırılabilirler.
- Çalışmalar yasa dışı sayıldığı için yasal ve kurumsal güvenceleri yoktur, hakları ve yetkileri belirsizdir, yasal sorumluluk yüklemeler.
- Korunmasız, güvencesiz, yalıtılmış, örgütsüz, dolayısıyla tam bağımlı ve uysaldır. Sorun yaratmazlar, direnmezler, başkaldırmazlar. Direnirlerse, kolayca bastırılırlar ya da işten atılabilirler.
- Esnek işgücüdürler. İşe alınıp, işten atılmayı; saatlik, günlük, haftalık, aylık, mevsimlik çalışmayı; ücretsiz fazla çalışmayı, hata boğaz tokluğuna çalışmayı meslek öğrenmenin doğal gereği olarak görüp kabullenirler.
- Bedensel, ruhsal, kültürel gelişim özellikleri nedeniyle bedensel incelik ve esneklik, el becerisi ve sabır gerektiren, sıradan, tekdüze, yineleyici iş türlerine iyi uyum sağlarlar. Büyüyüp bu özelliklerini yitirdiklerinde ya da çalışırken tükendiklerinde kolayca işten çıkartılabilirler.
- Bu çalışma karşılığında çocuklar.
- Kişisel gereksinimlerini karşılayıp, aile gelirin katkıda bulunabilirler, bunu başardıkları ölçüde aile ve arkadaş çevresinde tanınır ve saygı kazanırlar.
- Geleneksel üretim teknikleri ve ilişkileri çerçevesinde de olsa bir meslek öğrenebilir, bu mesleği ileride kendi işyerinde uygulamalarını sağlayacak işletme deneyimi kazanabilirler.

Çocuk işgücünü küçük ölçekli üretimle eklemleyen gerekçeler ne olursa olsun, bu eklemleme sonuçta çocuk işgücü kullanımını zorunlu hâle getiren koşulların yeniden üretilmesinden ve çocuk işgücü kullanan üretim modellerinin varlıklarını bir süre daha sürdürmelerini sağlamaktan başka bir işe yaramaz.

Ayrıca, yeniden üretilmesine katkıda bulunduğu bu koşullar çocuk işgücünü geleceğin nitelikli işgücüne dönüşmesini sağlayacak eğitim sürecinden uzaklaştırarak geleneksel üretim alışkanlıklarıyla bütünleştirmektedir. Aynı koşullar en fazla gereksinim duyduğu gelişim döneminde çocuğun sağlık hizmeti desteğinden ve her türlü korumadan yoksun kalmasına ve en üretken çağına geldiğinde tükenerek üretimden dışlanmasına neden olmaktadır. Sağlığını ve üretme yeteneğini yitiren bu işgücü de az gelişmişliğin ve yoksulluğun başka bir anlatımla da çocuk işgücü kullanımının siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel ortamının yeniden üretilmesini tarihsel bir zorunluluğa dönüştürecektir.

İlgili kişi ve kuruluşları sorunu yok saymaya, görmezden gelmeye ya da ertelemeye yönelten etkisiz yaklaşımlar da kırılması güç gibi görünen bu kısır döngünün ürünüdür. Dünya örnekleri bu yaklaşımlarla sorunun çözülmediğini, çocuk işgücünün toplam istihdam içindeki payının arttığını göstermektedir.

D. NE YAPILABİLİR, NASIL YAPILABİLİR?

Günümüzde, hukukun üstünlüğünü savunan kişi ve kuruluşlara göre, çocuk çalıştırılması yasa dışıdır, yasa dışı uygulamaların önlenmesi için de kurallar uygulanmalı, kurallara uymayanlar da cezalandırılmalıdır. Edilgenlikle gerçekçiliği birbirine karıştıran diğer bir yaklaşıma göre de siyasal, ekonomik, kültürel nedenleri olan bu sorun köktenci altyapısal değişikliklerle çözülebilir; öyleyse bu değişiklikler gerçekleşinceye kadar beklenmeli, yani sorunun çözümü “tünelin ucunda ışık görününceye kadar” ertelenmeli veya sorun görmezden gelinmelidir.

Giderek ağırlaşan bu sorunun çözümünü amaçlayan böylesi yaklaşımlar gerçekçi ve sorumlu değildir. Yoksulluk nedeniyle çalışmak dışında çıkış yolu bulamayan çocukların sorunlarını çalışmalarını önleyerek yani onları işsiz ve aç bırakarak çözmeyi önermek ya da yalnızca altyapısal değişikliklerle çözülebilecek sorunları öne çıkararak, hemen bugün çözülebilecek sorunlar için girişim başlatmaktan kaçınmak ya da bu girişimi ertelemek gerçekten tam bir sorumsuzluktur. Oysa, çalışan çocuklar bizden gerçekçi ve sorumlu yaklaşımlar beklemektedirler ve böylesi yaklaşımların üretilmesi de olanaklıdır.

Gerçekten, günümüzde yoksul ailelerin çocuklarını çalıştırmak zorunda kaldıkları; bu işgücü sunumunun pazarda ucuz, uygun, uyumlu işgücü istemiyle kolayca bulunduğu ve uzlaştığı, bu zorunlu uzlaşma nedeniyle çocuk işgücünün kolaycı yasaklamalarla değil, uzun erimli altyapısal değişikliklerle üretimden uzaklaştırılabileceği; ama bu başarılıncaya kadar kısa ve orta erimli önlemlerle korunup desteklenebileceği ve çocuk işgücünün de bu desteğe hemen bugün gereksindiği anlaşılabilirse, ilgili kişi ve kuruluşları edilgenlikten kurtarıp etkinleştirecek bir yürüyüşü hemen bugün başlatmak olanaklıdır.

Bu yürüyüşün amacına ulaşabilmesi ülkenin ve taraflarının gerçeklerine ve gereksinimlerine uygun bir politikaya ve eylem planına dayandırılmasına bağlıdır.

1. Sorunun Tanımlanması, Amaçların ve Önceliklerin Belirlenmesi

Sorunun çözümünde çocuk çalıştırılmasının önlenmesi öncelikli amaçtır. Bunun için yeni çocukların üretime katılmalarının önlenmesi, çalışan çocukların da üretimden uzaklaştırılmaları ve eğitimlerine devam etmelerinin sağlanması gerekir. Ancak, bu amaca ulaşılması büyümenin hızlandırılması, gelir dağılımının düzeltilmesi, işsizliğin azaltılması, hukuk, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik sistemlerinin etkinleştirilmesi gibi altyapıyı ilgilendiren uzun erimli değişikliklerin başarılmasına bağlıdır, yani uzun erimli bir özlemdir.

Oysa yakın ve orta erimli, gerçekçi ve sürdürülebilir önlemler uygulanarak çalışan çocukların risklerden korunması, temel ve mesleki eğitimlerinin tamamlanması sağlanabilir.

2. Ulusal Politikanın ve Eylem Planının Hazırlanması

Çalışan çocukların korunmasını amaçlayan bir politikanın ve eylem planının amacına ulaşabilmesi ülkenin ve tarafların olanaklarına, gereksinimlerine ve beklentilerine uygun olmasına ve tarafların onayını almasına bağlıdır. Başka bir anlatımla, bu politika ve eylem planı gerçekçi ve uygulanabilir olmalıdır. Ancak, bu planların hazırlanmış olması yeterli değildir; kararlı bir biçimde uygulanmaları, değerlendirilmeleri ve değişen gereksinimlere göre yenilenmeleri gerekir. Ayrıca, eylemin sürekliliğinin sağlanması bir dizi yasal ve örgütsel yeniden yapılanma da gerçekleştirilmelidir.

Çalışan çocukların çalışma sırasında korunmasını amaçlayan çalışmaların yanı sıra eğitimlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar da yapılmalıdır.

- Hızla gelişmesine karşın, çıraklık eğitiminin nicel ve nitel sorunları vardır. Çıraklık okullarının öğrenci kapasitesi yetersizdir, sanayi sitelerinden uzaktırlar, çocukların yoğun olarak çalıştırıldıkları işkollarının ve illerin tümü çıraklık eğitimi kapsamına alınmamıştır ve eğitim üretimin ve çocukların gereksinimlerini yeterince karşılayamamaktadır. Bu eksikliklerde çıraklık eğitime ayrılan kaynakların yetersizliği kadar, eğitim programları ile küçük ölçekli üretimin gerçeklerinin çakışmaması da belirleyici olmaktadır. Eylem planları hazırlanırken, MEB, Çalışma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, üniversiteler ve sendika temsilcilerin oluşturacağı uzamanlar kurulunun hazırlayacağı eğitim modelleri konmalıdır.

- Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Yasası'nın yürürlüğe sokulmasıyla birlikte, 15 yaşından küçük çocukların üretim alanına yönelmeleri güçleşmekle birlikte, ekonomik altyapısal değişiklikler gerçekleşmedikçe bu yasanın çocukların kısmi süreli de olsa çalışmalarını önlemekte yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu yasanın

yürürlüğe sokulmasıyla birlikte, çıraklık eğitiminin de mesleki teknik eğitim kapsamında yeniden düzenlenmesi gereklidir.

3. Tarafların Bilgilendirilmesi ve Duyarlılaştırılması

Başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının diğer birimleri olmak üzere, ilgili bakanlıkların (Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı vb.), yerel yönetimlerin, sendikaların, meslek odalarının, üniversitelerin, basın ve televizyonunun sürekli bilgilendirilmesi ve duyarlılaştırılması en politikaların sürekliliklerinin sağlanması hem de bu kuruluşların sorunun çözümüne katkılarının artırılması açısından gereklidir.

Bu politikanın ve eylem planının sürdürülmesi için, siyasi erkin istekli ve kararlı olması; ilgili kuruluşların amaca uygun bir biçimde yeniden yapılanmaları ve bu kuruluşların arasında sürekli işbirliğinin ve dayanışmanın da sağlanması ve sürdürülmesi gerekir. Türkiye’de bu koşulların tümünün sağlanması ve sürdürülmesi güç gibi görünse de yürüyüşün bir yerden başlatılması gereklidir. Çünkü çocuklar bizden hemen, bugün görev beklemektedir, başka da seçenekleri yoktur, çünkü sorunları ertelenemez sorunlardır.

4. Çalışan Çocukların Eğitimi

Çocuk çalışmasının ana nedeninin yoksulluk olduğu ve aynı zamanda niteliksiz işgücü olmaları nedeniyle yoksulluğu yeniden yarattığı,

Eğitimin bu çocuklara kısa dönemde yaşamını sürdürecektir ekonomik kazanç sağlayacak nitelikleri sağlayamadığı,

Yoksulluk sürdükçe çocukların uygulanmakta olan ve ancak çok uzun yıllar sonra mesleki formasyon sağlayan ve maliyeti yüksek olan eğitim sistemine dönmeleri olanağı olmadığı görülmektedir.

4.1. Temel Eğitim Süresi İçinde Bulunan Çocuklar (Geçici Çözüm)

Çalışan çocukların eğitimden geri kalmaması en önemli hedef olmalıdır. Okul ile işi birlikte yürütemeyen çocuklar, işi tercih ederek eğitimi bırakmaktadırlar. Sekiz yıllık temel eğitime devam etmek her çocuğun hakkı olarak görülmelidir.

İlköğretim çağına olup çalışmak zorunda olan çocukların ailelerine yapılacak yardımlar, çocukların okuldan uzaklaşmasını önleyebilir.

Yasalarımız, bu önerilere olanak tanıyacak şekilde düzenlenmiştir.

- Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri bölümünde, sekizinci maddede “maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılması” gereğine işaret etmektedir. Aynı kanunun 17 inci maddesinde “Milli Eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede,

işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.” denmektedir.

- b. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu madde 9/d’de “Yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde aynı ve nakdi yardımlarda bulunmak amacıyla gerekli hizmet ve programları geliştirmek ve uygulamak” görevini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na vermiştir.
- c. 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nda yer alan hükümler doğrultusunda illerdeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları kanalıyla yoksul vatandaşlara aynı ve nakdi yardımlarda bulunulması öngörülmektedir.

Bu yasaların iyi bir plan doğrultusunda işletilmesi, orta vadede ilköğretim çağ nüfusunun çalıştırılmasını önleyebilir. Ancak, sosyal yardım kapsamında bulunan ailelerin aynı zamanda çocuklarını çalıştırmamaları için, iyi bir denetim mekanizmasının işlerlikte olması gerekir.

4.2. Sanayi ve Hizmet Sektöründe Çalışan Çocuklar

Türkiye’de çalışan çocukların %80’i küçük işletmelerde çalışmaktadır. Bu çocukların büyük bir çoğunluğu geleneksel biçimde çırak kalfa usta ilişkisi içinde hem işyerinde çalışmakta hem de bir meslek öğrenmektedir. Çok az bir bölümü ise 3308 sayılı Kanun kapsamında MEB tarafından yürütülen çıraklık eğitim sistemiyle meslek öğrenmektedirler.²

Bilindiği gibi ülkemizdeki meslek eğitimi 3308 Sayılı Kanun çerçevesinde;

- Örgün mesleki eğitim,
- Çıraklık eğitimi,
- Yaygın eğitim,

olmak üzere üç şekilde verilmektedir.

Halen ülkemizde sürdürülen çıraklık eğitim sistemi çocuk ve gençlere işyeri ağırlıklı bir eğitim veren mesleki eğitim modeli olup bu sistem dahilinde verilen mesleki eğitim modelinin daha modern etkin ve verimli olması için mutlak surette geliştirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca bu eğitim modeli dışında kalan pek çok çalışan çocuk bulunmaktadır.

Bu çocuklar için eğitim modeli oluştururken;

² DİE-1994 Çocuk işgücü anketine göre 6-14 yaş arası ekonomik faaliyetlerde çalışan çocuk sayısı 1.008.019 olup bu çocuklar aynı yaştaki çocuk nüfusunun % 8,5’ini, 15-19 yaş grubunda çalışan sayısı 2.603.000 olan bu çocuklar, aynı yaştaki çocuk sayısının % 36,85’ini oluştururlar. Bu verilere göre 6-19 arası çalışan çocuk sayısı 3.611.819’dır. Çırak sayısı 232.108 olduğuna göre çırakların toplam çalışan çocuklara göre yüzdesi % 6,42’dir.

Çocukların çalışma ortam ve koşullarının daha elverişli hale getirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, üniversiteler, sendikalar arasında işbirliği sağlanmalı,

Çalışan çocukların çocuk olma özellikleri ve gereksinimlerinin göz önünde tutulmalı, aynı zamanda çalışan çocuk olarak kimlikleri tanınmalı,

Çocukların işgücü niteliğini yükseltecek üretim kapasitesini arttıracak bir eğitim modeli geliştirilmeli,

Çocukların çalıştıkları sektörlerin yoğun olduğu yerler belirlenmeli,

Çocukların çalıştığı meslek dallarının iş akış şeması çıkarılmalı ve çocukların bu şemada nerede yer alacakları saptanmalı,

Çocukların kesinlikle çalıştırılmayacakları meslek dalları ve işler ile belirli koşulların sağlanması halinde çalıştırılabilecekleri meslekler ile işler belirlenmeli,

Çocukların çalışırken gereksinimleri olan teknik ve mesleki bilgilerin uygun bir şekilde ve sağlıklı ve güvenli olarak nasıl uygulanacağını öğreten bilgileri kapsmalı,

Çalışan çocukların sosyal etkinliklerden yararlanmalarını sağlayacak bir programlama ve çevre şartları belirlenmeli,

Çalışan çocuklar için danışmanlık hizmeti sağlanmalı,

Bu eğitim modeli aynı zamanda usta ve işyerinde fiilen çalışan işverenleri de kapsamalı,³

Çıracılık eğitiminin bir ayağı olan işletmeler üstü eğitim geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalı,

Eğitim çocukların çalıştıkları yerde ve çalıştıkları sektörlerle uygun olmalı,

Bu modelin geliştirilmesinde, işverenler, ustalar, eğitimciler ve iş müfettişleri birlikte çalışmalıdır.

Eğitim;

1. Organize sanayi sitelerinde ve buralarda ağırlıklı yapılan işlere göre mesleki eğitim veren,
2. Aynı tür işlerin yapıldığı sanayi siteleri için (örneğin, Ankara-Siteler) söz konusu sitede ve sitede yapılan işe uygun mesleki eğitim veren, değişik işlerin yapıldığı sanayi sitelerinde (OSTİM) söz konusu sitede ve sitede yapılan işlere uygun olacak şekilde birden fazla konuda mesleki eğitim veren,
3. Büyük işletmeler ve bunların civarında bu işletme için üretim yapan küçük ölçekli işletmelerin bulunduğu yerlerde, üretimi belirleyici olan işyerinin bünyesinde kurulmuş ve burada uygulanan teknolojiye göre şekillenmiş mesleki eğitim veren kurumlar aracılığıyla verilmelidir.

³ Çocuklar yoğun olarak küçük ölçekli işyerlerinde çalışmakta olup bu işyerlerinin işverenleri de sıklıkla işyerlerinde çalışmaktadırlar.

4.3. Sokakta Çalışan Çocuklar

Bu çocuklar sokakta çalışmanın getirdiği bir özellik olarak bağımsız, otorite karşısı bir kimlik geliştirirler. Sanayide çalışan çocuklardan daha fazla gelir elde ederlerken, sokakta her türlü riske ve istismara açık olarak çalışırlar.

Bu çocukların anılan kimlik özellikleri nedeniyle sokaktan kurtulup doğrudan örgün eğitime katılmaları beklemek ya da mesleki eğitimden geçirilerek bir işyerinde düzenli bir çalışmayı sürdürmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle sokakta çalışan çocuklar için yapılacak eğitim çocukların bu özellikleri göz önüne alınarak düzenlenmelidir.

SOKAK ÇOCUKLARI

Çalışan çocukların önemli bir bölümünü de sokak çocukları oluşturmaktadır. Bunları da kendi içinde iki bölümde bakmak gerekir:

Çalışan sokak çocukları

Kimstesiz, sahipsiz, köprü altı çocukları

Değişik iklim koşullarında, onbinlerce çocuğun sokakta sabahlara kadar titreyerek yatmaları öncelikle toplum olarak utancımızdır.

Türkiye’de 1 milyon üzerinde çocuk, dünyada yüz milyon üzerinde çocuk sokakta yaşamaktadır.

Bu çocuklar fiziksel ve ruhsal olarak yıpranmakta, tedavi edilmemeleri halinde uzun vadede yaşamlarını dahi yitirmektedirler.

Gün geçtikçe tiner, boya, tırnak cilası gibi maddeleri kullanan çocukların sayısı artmaktadır.

Çalışan çocuklar, sokak çocukları çoğunlukla çevre tarafından ihmal edilmekte, mafyanın, sokak çetelerinin ellerine düşmektedir.

Hırsızlık ve dilencilik Türkiye’deki çocukların en fazla yaptıkları işlerdendir. Yaşam koşullarının zorluğu, çocukları sokğa itmekte, özellikle, uzakdoğu ülkelerinde çocuklar uyuşturucu ve seks işlerinde kullanılmaktadır.

4-4-4.4. Kırsal Kesimde Çalışan Çocuklar

Kırdan şehre göç olgusu da göz önüne alınarak bu çocuklar için önerilecek model konunun uzmanları ile birlikte oluşturulmalıdır.

D-4-5-4.5. Ev Hizmetlerinde Çalışan Çocuklar

Okula devam etme oranı en yüksek olan kesimdir. Okula devam -durumları kısmen kontrol altında tutulabilir. Ancak bu çocukların ekonomik nedenlerle çalıştırıldıkları göz önüne alınarak, bu çocuklar için meslek edinmelerini sağlayacak bir eğitim modeli geliştirilmelidir.

E. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirgesinin ve uluslararası sözleşmelerin hiç çekince konmaksızın uygulanması, bunun ülkemizde gerçekleşmesini sağlayacak uyum yasalarının çıkarılması. Söz konusu maddelerin uygulanmasını engelleyen yasaların yürürlükten kaldırılması,
2. Halen çalışmakta olan çocukların örgütlenmeleri önündeki engellerin kaldırılarak uyum yasalarının bir an önce çıkarılması,
3. Çalışan çocukların iş yaşamından alınarak eğitim ortamına kazandırılması, bu çocukların çalışmaktan doğan ekonomik ve sosyal kayıplarının karşılanması,
4. Çalışan çocuklar için mesleki ve psikolojik rehberlik, sağlık merkezlerinin kurulması ve gerçekleştirilmesi,
5. Temel eğitim sonrası, mesleki eğitim veren okulların yaygınlaştırılması, çocukların bilgi ve yetenekleri doğrultusunda istihdam edilecekleri alanlarda gerekli bilgi donanımının kazandırılması,
6. Yasa dışı alanlarda çalıştırılan çocukların toplumsal yaşama uyumu sağlayacak eğitim programlarının hazırlanması,
7. Savaş ve göçün çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini giderici çalışmaların yapılması, bu nedenlerle çalışma yaşamına atılan çocuklar için eğitim ortamının sağlanması,
8. Sokak çocuklarının yaşantılarını normal koşullarda sürdürebilmeleri için gerekli sosyal güvenlik önlemlerinin alınması ve eğitim gereksinimlerinin sağlanması. Kimsesiz sokak çocukları için her türlü gereksinimlerinin karşılandığı çocuk köylerinin kurulması,
9. Özürlülerinden dolayı çalışma yaşamında istismar edilen çocukların eğitim hakkından yararlandırılması, iş ve toplum yaşamını kaynaştırıcı mesleki eğitimin verilmesi,
10. Çıraklık sözcüğünün anlamı, "çalışan çocukları ve ucuz işgücünü çağırıştırır." Bugünkü işleviyle çıraklık eğitim merkezleri kapatılmalı, temel eğitim sonrası mesleki eğitim merkezlerine dönüştürülmesi,
11. Temel eğitimin kesintisiz, 11 yıla çıkarılarak bütçeden yeterli kaynağın ayrılması,
12. Kırsal kesimdeki çocukların eğitim yaşamından kopararak çalışma yaşamına çekilmesini önleyici tedbir olarak çocukların, barınma, giyinme, yeme, içme ve rehberlik gereksinimlerini karşılayan merkezi yurt ve pansiyonların kesintisiz temel eğitime destek olarak yapılandırılması gerekir.

F. TABLOLAR

Tablo 1. 6-14 Yaş Arasındaki Çocukların Okula Devam Durumları

		Okula Devam Eden	%	Okula Devam Etmeyen	%
Kent	6.170.597	5.622.636	91.1	547.961	8.9
Kır	5.718.716	4.744.679	83.0	974.037	17.0
TOPLAM	11.889.313	10.367.315	87.2	1.521.998	12.8

Tablo 2. 6-14 Yaş Arasındaki Çalışan Çocukların Okula Devam Durumları

		Okula Devam Eden (10.367.315)	(*) %	(**) %	Okula Devam Etmeyen (1.521.998)	(*) %	(**) %
Ekonomik İşlerde Çalışan	1.008.019	411.192	40.8	4.0	596.827	59.2	39.2
Ev İşlerinde Çalışan	2.839.811	2.352.396	82.8	22.7	487.415	17.2	32.0
TOPLAM	3.847.830	2.763.588	71.8	26.7	1.084.242	28.2	71.2

(*) Okul durumuna göre çalışanların ekonomik ve ev işlerinde çalışanlara oranı.

(**) Ekonomik ve ev işlerinde çalışanların okul durumuna göre oranları

Tablo 3. 6-14 Yaş Arasındaki Çocukların Kent Kır Ayrımı ile Cinsiyetlerine Göre Çalışma Durumları

ÇALIŞANLAR							
	6-14 Yaş Arası Toplam Çocuk (T)	ÇALIŞAN TOPLAMI (A)	% (A/T)	Ekonomik İşlerde Çalışanlar (B)	% (B/T)	Ev İşlerinde Çalışanlar (C)	% (C/T)
TOPLAM	11.889.313	3.847.830	32,3	1.008.019	8,5	2.839.811	24,0
KENT	6.170.597	1.752.724	28,4	187.933	1,6	1.564.786	13,1
Erkek	3.196.881	681.977	21,3	144.607	1,2	537.370	4,5
Kız	2.973.716	1.070.743	36,0	43.327	0,4	1.027.416	8,6
KIR	5.718.716	2.095.111	36,6	820.086	6,9	1.275.025	10,8
Erkek	2.912.663	875.557	30,0	453.039	3,8	422.518	3,6
Kız	2.806.053	1.219.554	43,5	367.047	3,1	852.507	7,2

Tablo 4. 6-14 Yaş Arasındaki Çocukların Kent Kır Ayrımı ile Çalıştıkları Sektörlere Göre Okula Devam Durumları

OKULA DEVAM EDENLER				OKULA DEVAM ETMEYENLER					
Ekonomik İşlerde Çalışanlar (A)	Ev İşlerinde Çalışanlar (B)	Ekonomik İşlerde Çalışanlar (C)	% (C/A)	Ev İşlerinde Çalışanlar (D)	% (D/B)	Ekonomik İşlerde Çalışanlar (E)	% (E/A)	Ev İşlerinde Çalışanlar (F)	% (F/B)
1.008.019	2.839.811	411.192	40.8	2.352.396	82.8	596.827	59.2	487.415	17.2
KENT	187.934	41.978	22.3	1.357.518	86.7	145.955	77.7	207.268	13.3
Erkek	144.607	35.435	24.5	519.935	96.8	109.172	75.5	17.435	3.2
Kız	43.326	6.544	15.1	837.583	81.5	36.783	84.9	189.883	18.5
KIR	820.086	1.275.025	45.0	994.878	78.1	450.872	55.0	280.147	21.9
Erkek	453.039	222.335	49.1	397.760	94.1	230.704	50.9	24.757	5.9
Kız	367.047	146.879	40.0	597.117	70.0	220.168	60.0	255.390	30.0

Tablo 5. 6-14 Yaş Arasındaki Çocukların Yaş Gurubu ve Çalışma Durumlarına Göre Okula Devam Durumları

Yaş Grubu	OKULA DEVAM EDEN						OKULA DEVAM ETMEYEN								
	Toplam Çocuk Sayısı T	Toplam A	Çalışan Toplam B	B/A %	Ekonomik İşlerde C	C/T %	Ev İşlerinde D	D/T %	Toplam E	Çalışan Toplam F	F/E %	Ekonomik İşlerde G	G/T %	Ev İşlerinde H	H/T %
TOPLAM	11889313	10367315	2763588	26.7	411192	3.5	2352396	19.8	1521998	1084242	71.2	596827	5.0	487415	4.1
6-9	5038387	4750108	882715	18.6	134900	2.7	747814	14.8	288279	49066	17.0	8167	0.2	40898	0.8
10-11	2942583	2799340	825107	29.5	134576	4.6	690530	23.5	143243	105561	73.7	49165	1.7	56397	1.9
12-13	2815926	2090635	758652	36.3	106671	3.8	651980	23.1	725290	616260	85.0	340217	12.1	276044	9.8
14	1092418	727232	297115	40.8	35044	3.2	262071	24.0	365185	313355	85.8	199278	18.2	114077	10.4

Okula devam eden çocukların %26.7'si çalışmaktadır. Yaş büyüdükçe çalışma oranları da artmaktadır.

06-09 yaş grubundaki çocukların %18.5
 10-11 yaş grubundaki çocukların %26.5
 12-13 yaş grubundaki çocukların %36.3
 14 yaş grubundaki çocukların %40.8'i çalışmaktadır.

Okula devam etmeyen çocukların %71.2'si çalışmaktadır.

06-09 yaş grubundaki çocukların %17.0
 10-11 yaş grubundaki çocukların %73.7
 12-13 yaş grubundaki çocukların %85.0
 14 yaş grubundaki çocukların %85.8'i çalışmaktadır.

Tablo 6. 6-14 Yaş Arasındaki Çocukların Yaş Gruplarına Göre Çalışma Süreleri

	TOPLAM	TARIM	%	SANAYİ	%	TİCARET	%	HİZMET	%
	1.008.019	775.714	77	108.466	10.8	51.557	5.1	72.282	7.1
1-16	228.520	201.993	26.0	4.652	4.3	17.864	34.6	4.011	5.5
17-35	364.328	337.662	43.5	9.332	8.6	9.809	19.0	7.525	10.4
36-39	37.754	33.841	4.3	1.605	1.5	-----	-----	2.308	3.2
40	49.225	31.577	4.1	10.819	10.0	4.062	7.9	2.767	3.9
41-49	147.303	84.602	10.9	31.987	29.5	4.329	8.4	26.384	36.5
50-59	74.385	34.764	4.5	18.521	17.1	4.216	8.2	16.884	23.4
60-71	83.033	43.255	5.6	22.729	21.0	8.781	17.0	8.268	11.4
72 +	23.472	8.020	1.0	8.822	8.1	2.495	4.8	4.135	5.7

